

Kiss Sándor

LALUJA ANDRÁS

Laluja András fiatal szobrász; alig néhány éve végezte el a főiskolát, de már 1966-ban elnyerte a mohácsi Busó-szoborra kiírt pályázatát. Indokolt tehát, hogy legalább egy rövid cikk keretében megnézzük, honnan indult és hogyan jutott el ehhez a jelentős eredményhez.

1934-ben született Esztergomban. 1952-ben leérettségizett és jelentkezett az egyetemen geológia szakra. Mivel oda nem – hanem vegyészetre – vették fel, egyetemi tanulmányok helyett munkába állt: volt tanácsi tisztviselő, majd ezt követte a katonai szolgálat. Leszerelése után bérelszámoló lett egy állami gazdaságban; ebben az időben kezdett mintázni. 1957-ben felvették az Iparművészeti Főiskolára, ahol a díszítőszobrász szakon Dózsa-Farkas András, Borsos Miklós és Illés Gyula tanították. A főiskola elvégzésének évében – 1963-ban – tagja lesz a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának. Mindhárom diplomamunkája különböző közintézmények tulajdonába került: akt szobrát a szabadsághegyi Tüdőszanatóriumban, reliefekkel díszített pirogránit terelő falát a Sportegészségügyi Intézetben, zománcozott kazánlemezből készült térplasztikáját pedig egy váci parkban állították fel. 1965-ben a Képző- és Iparművészeti Szakközépiskola tanára lett, ahol szobrászatot tanít. Ugyanabban az évben pirogránit munkákat állított ki Debrecenben.

Első megbízását 1964-ben kapta: ekkor készítette Kakas című szobrát a bábolnai állami gazdaság részére. A következő évben háromfigurás lemez-domborművel díszítette az MSZMP megyei székházának homlokzatát Salgótarjában. 1966-ban 5 szobrász – köztük Laluja is – meghívást kapott a mohácsi Busó-szoborra kiírt pályázatra. A benyújtott pályamunkák alapján a megbízást Laluja Andrásnak ítélték oda, aki 1967-ben elkészítette a szobrot. Avatására 1968 februárjában került sor a busónapok ünnepségeinek keretén belül.

Idejét természetesen nemcsak a nagy megbízások töltik ki: számos kisplasztika kerül ki keze alól,

melyeknek egyik jellegzetes darabja, a *Nilus* (1966) szerepelt a *Stúdió 1967* kiállításon.

Hiányos lenne a kép Lalujáról, ha nem említenénk meg azt, hogy szenvedélyes hegymászó és utazó: a 60-as években beutazta Közép- és Dél-Európát, de járt Egyiptomban, Törökországban és Libanonban is. Laluja művészetét vizsgálva már az első pillanatban feltűnik, hogy nem a hagyományos szobrászi eszközökkel dolgozik. Monumentális műveinél csakúgy, mint kisplasztikáinál szinte kizárólagos eszköze a hegesztőpisztoly: a kivágott és domborított fémlemezeket hegesztéssel rögzíti egymáshoz. Ez a módszer legalább annyi előnyt, mint veszélyt rejt magában. Nagy előnye, hogy a mű első fázisától az utolsóig, idegen kéz érintése nélkül készíthető el. Ez rendkívül nagy szó, mert ebben az esetben az alkotás nemcsak az anyaggal való küzdelmet, hanem olyan fokú művészi hitelességet és közvetlen frissességet sugároz, mely aligha érhető el más módon. Felvetődhet a kérdés, miben rejlik akkor a veszély? A feleletet éppen a hegesztés technikai sajátosságai adják. Ugyanis az olvadó fém szeszélyes csurgásai felületes kézben könnyen vezethetnek esetlegességhez, sőt modorossághoz. Laluja mégis szembenéz ezzel a veszéllyel, mert azt tartja, ha a művész alaposan megismeri ezt a technikát, akkor képes szolgálatába állítani, és az anyagot tudatosan, saját elképzeléseinek megfelelően alakítani. Egyébként a hegesztés nem egyforma szerepet játszik minden szobránál. Egyes esetekben – főleg a nagyobb méretű műveknél – elsősorban a szoborrészek összeerősítését szolgálja. Máskor – rendszerint a kisplasztikáknál – tulajdonképpen a mintázó fa szerepét tölti be: ilyenkor a szobor szerkezeti vázát alkotó fémkonstrukció köré mintázza a formákat az olvadó, majd hirtelen megszilárduló fémcsöppekből. Fáradságos az út, amíg a nehezen kiszámítható, mozgékony anyagot engedelmességre tudja kényszeríteni a művész.

Éppen ebből a szempontból jelentősek Laluja kisplasztikái. Ezekon ismerkedik az anyaggal, itt kísérletezi ki

Laluja András: *Trahoma*, 1966Laluja András: *Busó*, 1967 (Mohács)

a számára legmegfelelőbb technikai lehetőségeket és alkotó módszereket. Kisplasztikai expresszív lendületű emberi alakokat jelenítenek meg, amelyek meggyőzően tükrözik művészi hitvallását is, azt tudniillik, hogy a homocentrikus szobrászatot tartja a maga számára helyes útnak. Azonban téves lenne ebből valamiféle külsődleges, natúrához tapadó formanyelvre következtetni. Műveiről elhagy minden felesleges, naturális sallangot. Sokkal nagyobb gondot fordít a kompozíció zárt konstruktívására, a formák térbeliségére és a felületek mozgalmas kialakítására.

1965-ben készült *Ülő figura* című pirogránit kisplasztikája még kissé nehézkes; súlyos tömbszerűségét alig oldja fel a fej, valamint a kezek és lábak jelzékenységű előadásmódja. Közel-keleti utazásának élményanyagából két kis szobra is táplálkozik. A *Nilus* karcsú, álló nőt ábrázol, aki vállán ülő kisgyermekét tartja. Már itt feltűnnek azok az erények, amelyek a *Trahoma* (1966) című munkánál még fokozottabban megfigyelhetők. Keskeny, hosszúkas talapzat végén helyezkedik el a szörnyű betegség tétován előre lépő áldozata. A jobb kézben levő bot és a bizonytalanul tapogatózó bal kéz rendkívül érzékletesen jelzi a világtalanok tipikus mozgását,

s egyben kitűnően tagolja a teret. Az *Ülő figurák* (1967) című kompozíció a művészt szemmel láthatóan a figurák térbelisége foglalkoztatta. A két szélső alak egy irányba, a középső ellenkező irányba tekint. Mivel a padot csak egy síklappal jelzi az alkotó, statikailag a szobor a figurák lábain nyugszik. A csoportfűzés ritmusa, a pozitív és negatív formák ötletes megkomponálása minden irányból megnyugtató téri egyensúlyt teremt. A *Női fej* (1967) jó példa arra, hogyan tudja a művész a hegesztés technikai sajátosságait a formaalakítás szolgálatába állítani. A klasszikus derűt és tisztaságot sugárzó arcot hatalmas, dús konty keretezi. A haj hullámain a megolvasztott fémcsöppek alakítják ki, melyeknek mozgalmas előadásmódja feloldja a fej tömegének zártságát. Sorolhatnánk még a példákat arra, hogy Laluja szinte minden kisplasztikáján újabb és újabb problémákat vet fel; egyre összetettebb és bonyolultabb feladatok megoldására vállalkozik. Legújabb munkái azt tanúsítják, hogy kitűzött művészi törekvéseit egyre nagyobb biztonsággal képes megvalósítani.

A rézlemezekből domborított és hegesztett *Busó-szobor* pályázati sikeréhez már az elgondolás is

 Lалуja András: *A Háborkor Áldozatainak Emlékére*, (Bánk), 1999

hozzájárult. Nehéz feladatra vállalkozott a művész, amikor egy ilyen ősi népszokást, amelyet a felhevült szenvedélyek gátlás nélküli áradása, a kirobbanó vidámság, s a színek karneváli bősége jellemz, ennyire kevés eszközzel igyekezett kifejezni. Mellőzve minden szokványos tömegjelenetet, a busó álarcok összefűzéséből monumentális, a totemoszlopokra emlékeztető kompozíciót alakított ki. A tér közepén felkiáltójelként emelkedő, közel hét méter magas plasztika valósággal lenyűgözi a szemlélőt. Közelebb haladva egyre kifejezőbbé válnak a barbár maszkok hangulatát idéző kosfejek és más, varázslatos álarcok, amelyek egymásba fonódnak és egymásból kibomolnak. Különös találkozás a múltnak és jelennek: népi építészeti környezetben – sokác házak között – áll ez az ízig-vérig mai, összhatásában szinte nonfiguratív kompozíció. Mégsem tűnik nem odavalónak vagy idegennek; úgy érezzük régtől fogva ott áll, mert annyira szervesen illeszkedik a környezetbe, hogy valósággal eggyé vált azzal. Az alkotó szerencsésen találta meg azt a nyelvet, melynek segítségével a régi korok népi érzésvilágát közel hozta a ma emberéhez. A nyugodt biztonsággal és mértéktartással

kialakított formák nem domborodnak ki erős plaszticitással a térben; körüljárva a szobrot minden nézetből azonos plasztikai értékkel találkozunk. A komponálásmódot szigorú harmónia jellemzi, melyet a szobor függőleges tömeghatása és a részletformák vízszintes tagozódása közötti egyensúly idéz elő. E harmónia mögött azonban ott feszülnek mindazok a szenvedélyek, amelyek e – ma már barbár rítusnak ható – népszokást jellemzik, s szinte szétrobbantják a kompozíció zárt kereteit. A szobor egészében és részleteiben nemcsak azt a belső azonosulást sugározza, melynek folyamán a művész eggyé vált mondanivalójával, hanem ennek a tartalomnak maradéktalan visszaadását is.

Egy ilyen jelentős megbízás, mint a *Busó*-szobor, nagy erőpróbát jelent minden (különösen fiatal) szobrász számára. Láluja András sikeresen megoldotta feladatát, s ez méltán jogosíthat fel bennünket arra a reményre, hogy még számos értékes munkával fogja gazdagítani köztereinket, s a magyar szobrászatot.

(*Művészet*, 1970(2)34–35.)